

Vår saksbehandler
Org.sj. Janne Wilberg 91606211

Vår dato 2009-10-09
Tidligere dato
Vår referanse 2009/01623-001/FB/862
Tidligere referanse 2009001623-002

Til
Rådmannen i Tromsø kommune
Troms fylkeskommune/ Kulturetaten
Luftfartshistoriske forening Tromsø

Kopi til
Riksantikvaren

Skattøra sjøflyhavn, Tromsø - Splinhangar og antikvarisk helhetsvurdering av anlegget

Vi viser til den kommunale prosessen rundt bevaringen av den store splinhangaren på Skattøra som minnested over krigsfanger i regionen, en sak som skal opp til politisk behandling om kort tid.

Luftfartshistorisk forening Tromsø har henvendt seg til Forsvarsbygg ved Nasjonale Festningsverk for å få en uttalelse om Skattøra sjøflyhavns betydning som kulturminne generelt og knyttet til splinhangarmuren spesielt. Henvendelsen fra Luftfartshistorisk forening i mailform følger vedlagt ^A. Forsvarsbygg uttalte seg til verneverdiene på Skattøra i 1998, men det er kommet nye momenter til som gjør at vi ønsker å uttale oss på nytt. Riksantikvarens uttalelse av 2.2. 1998 må også forstås på denne bakgrunn.

Det viktigste nye er at man nå har fått en helt annen kunnskapsbasis for å plassere Skattøra i en nasjonal vernesammenheng. Blant annet har Avinor ferdigstilt sin nasjonale verneplan for sivile flyplasser, en plan der Forsvarsbygg har vært sterkt involvert. Sammen med det kartleggingsarbeidet som ble foretatt av oss i forbindelse med Landsverneplan for Forsvaret gjør dette at man nå har fått et samlet bilde av de fysiske sporene som er knyttet av luftfartshistorien i Norge. Avinors plan og endelige utvalg av anlegg omfatter imidlertid bare anlegg som er i etatens bruk/eie. Det samme gjaldt Forsvarets plan da den var ferdig i 2000. Dette betyr at viktige luftfartshistoriske anlegg i Norge eiendomsmessig har falt ”mellom to stoler” i forhold til disse planene.

Svært lite av den tidlige luftfartens kulturminner er bevart i Norge og i særlig grad gjelder dette sjøflyhavnene. På denne bakgrunnen står Skattøra frem som et svært interessant luftfartshistorisk kulturmiljø, både med gode enkeltbygg, viktige funksjoner og mange og varierte kulturminneelementer bevart. Ikke minst gjelder dette ramper for sjøflyene og steinsettingen langs sjøkanten som ble oppført under 2. verdenskrig. Det viser seg dessuten at brakkebebyggelsen er langt bedre bevart og mer opprinnelig enn tidligere antatt.

Anleggets historiske betydning er uomtvistelig, både gjennom Skattøras luftfartshistorisk sett store historiske dybde og gjennom funksjonen som både militær og sivil sjøflyhavn gjennom lang tid.

Den nye kunnskapssituasjonen gjør at Forsvarsbygg slutter seg til direktør for Luftfartsmuseet i Bodøs oppfatning av at de gjenværende delene av Skattøra fremstår som den best bevarte sjøflystasjon i Norge og Nord-Europa. Utvilsomt er anlegget også det viktigste militærhistoriske kulturminnet i Tromsø.

Splinhangarmuren utgjør et viktig enkeltobjekt blant militærhistoriske kulturminner i Tromsø, men har særlig stor betydning som del av kulturmiljøet på Skattøra. Splinhangarmuren bør derfor ikke

Postadresse	Besøksadresse	Fakturaadresse	Telefon	E-postadresse	Org. nr.	Vedlegg
Postboks 405 Sentrum 0103 Oslo	Akershus festning Bygn. 48	Fakturasenteret Postboks 4394 2308 Hamar	815 70 400 Telefaks 23095675	post@forsvarsbygg.no Internett www.forsvarsbygg.no	975 950 662 Bankkonto 7694 05 12065	

vurderes isolert fra de andre delene av kulturmiljøet. En tilleggsdimensjon som minnested for krigsfanger i regionen bør derfor knyttes til kulturmiljøet som helhet og vil i seg selv bidra til å styrke dette meget viktige kulturmiljøet.

På denne bakgrunn mener Forsvarsbygg at Skattøra er av nasjonal verdi og at dette kulturmiljøet bør bevares og videreutvikles som en helhet og som kilde til kunnskap og opplevelser for fremtidige generasjoner.

Vennlig hilsen

Janne Wilberg
Organisasjonssjef/ Seniorantikvar
Nasjonale Festningsverk

---

^A Vedlegg: Luftfartshistorisk forening Tromsø - Henvendelse til Forsvarsbygg

---

Luffartshistorisk forening Tromsø - Henvendelse til Forsvarsbygg

Vår referanse: 200901623-002

-----Original Message-----

From: Brantenberg Odd T [<mailto:terje.brantenberg@uit.no>]

Sent: Monday, October 05, 2009 2:25 AM

To: Wilberg, Janne

Cc: erling.steenstrup@tromso.kommune.no

Subject: Skattøra - uttalelse

Hei og takk for sist!

Som nevnt under ditt besøk her i Tromsø for noen uker siden og omvisning på Skattøra, så har vår forening - Luftfartshistorisk Forening Tromsø (LFT) arbeidet i mange år med å få til 1) en omregulering av området for mulig vern av gjenstående anlegg etter sjøflystasjonen og som del av dette 2) vern av den siste og største av de to splintmurene på området som ble bygget av øst-europeiske krigsfanger under krigen som et mulig minneste for krigsfanger i landsdelen.

Etter det vi forstår har Avinor utarbeidet en landsverneplan for luftfartshistoriske kulturminner, men denne omfatter bare kulturminner som faller inn under Avinors eie og forvaltning. Det betyr at Skattøra sjøflystasjon - som Forsvaret overdro til Tromsø kommune, og som igjen har solgt videre deler av området til private interesser - fortsatt ikke har status som luftfartshistorisk og krigshistorisk kulturminne - trass i dens sentrale rolle som sentrum for militær og sivil sjøflyvirksomhet i Nord-Norge fra 1939 fram til slutten av 1960-tallet. Dette er et paradoks i luftfartshistorisk sammenheng, siden den sivile og militære flyvirksomhet som foregikk både før, under og i ti-årene etter 1945, var basert på sjøflyvirksomhet - dvs virksomhet som i bare liten grad er knyttet til hva som i dag ligger under Avinors eier og forvaltning.

Dette reiser spørsmålet om hva og hvordan det som til nå har falt utenom Avinors ansvarsområde for luftfartshistorie skal håndteres. Skattøra sjøflystasjon er et godt eksempel på dette. Siden sjøflystasjonen ikke er eid av Avinor, men i kommunal og privat eie, er den ikke tatt med i Avinors liste over luftfartshistoriske kulturminner. Skattøra var i tillegg til Sola, senter og knutepunkt for den gamle sivile - men også militære - luftfart i landsdelen som fram til 1960-tallet var i stor grad basert på sjøfly og virksomheten til det Norske Luftfartsselskap (DNL) og senere DNL/SAS. Beskrivelser som NRK-filmen "Kan flyet komme?" (1962) og ungdomslitteratur som Leif Hamres "Otter tre-to-kaller" (1957) knytter seg direkte til denne virksomheten - ambulanseflygningene fra Skattøra - beretninger som er sentrale deler i hva som utgjør norsk luftfartshistorie. Hva Skattøra innebar like før, under og etter siste verdenskrig er mindre kjent, men er i ferd med å bli dokumentert (jmf. F.

Sandring: "Marinens flystasjon i Tromsø 1939-1940", Ottar 255, 2005). I og med 1940 overtok tyskerne den tidligere norske flyovervåkingen over havet og som var sentrert på Skattøra med sjøfly og betjent av såkalte "katapultskip" (utviklet av tyskerne i mellomkrigstiden til interkontinentale flygninger mellom Europa og Amerika). Denne virksomhet ble fortsatt etter krigen og omfattet nå bl.a. flyvninger med agenter inn på sovjetisk område. Flymuseet i Bodø restaurerer nå ett flyvrak fra Indre-Finnmark som havarerte med agenter på vei til sovjetisk område på 1950-tallet. Det fløy fra Skattøra. Sjøflyene kunne nemlig lande på vann, uavhengig av flyplasser - dvs nær sagt overalt (men museet har ikke lagt ut informasjon om dette på sitt nettsted!).

Det er imidlertid knyttet vernemessige begrensninger på bygninger fra sjøflystasjonen som kommunen har solgt til private. Dette gjelder både hangarbygg og den gjenstående store splintmuren. Den såkalte "plintmur-

---

---

tomta" har nå skiftet eier 5 ganger etter at kommunen solgte eiendommen. Som for tidligere eiere ligger det fortsatt som forutsetning for nybygget - som er planlagt som utleielokaler - at muren ikke skal ødelegges. Den er derfor planlagt integrert som del (bakvegg) i tidligere og nåværende byggeprosjekt. Etter vår oppfatning vil dette utvilsomt ødelegge muren som et unikt og monumentalt kulturminne og bidra til en vesentlig reduksjon av verneverdien av helheten i de gjenstående anlegg fra sjøflystasjonen.

Vi tok for noen år siden kontakt med Riksantikvaren om dette, men fikk som svar at anlegget ikke var tilstrekkelig bevart for å at RA skulle engasjere seg i denne saken. Men som direktør for Luftfarsmuseet i Bodø uttalte etter befaring på Skattøra, er situasjonen snarere den motsatte. Han karakteriserte de gjenstående anlegg som den best bevarte sjøflystasjon i Norge og Nord-Europa. Trass i privat næringsdrift i området er det derfor mye som fortsatt står igjen.

LFT har hele tiden framholdt for kommunen at - i tillegg til en omregulering av området - hadde gode muligheter til å bevare splintmuren gjennom et makeskifte slik at eier av tomta kunne gis et alternativt område. Kommunens ledelse har ikke vist interesse for dette. Inntill for tre år siden. På vårt initiativ sa den tredjersiste (!) eier av tomta seg villig til å inngå makeskifte med kommunen. Da denne entrepenøren også framsatte krav om økonomisk kompensasjon på flere millioner kr i tillegg til makeskifte, satte formannskapet foten ned.

Saken har siden i sommer fått ny aktualitet da leder for Forsvarsmuseet i Tromsø, Leif Arneberg, kunne framskaffe dokumentasjon om at det var gravlagt krigsfanger i området rundt splintmuren. Det er en muntlig tradisjon at det skal være begravet krigsfanger i selve splintmuren, men dette er ikke dokumentert. Poenget er at splintmuren har potensiale som monument for denne del av krigshistorien i tillegg til de andre kvaliteter muren har som kulturminne. En annen viktig omstendighet er at nåværende eiers byggetillatelse må fornyes. Byggearbeidene som ble startet av nåværende eier for nærmere to år siden, har dessuten stoppet opp etter anlegging (ifjor) av en liten parkeringsplass ved siden av muren og fjerning av det gamle betongdekket med heisekranfundamentet for parkerte fly på området.

Vi har derfor for noen dager siden blitt informert om at splintmur-saken skal opp til ny behandling i kommunens byutviklingskomite den 13. oktober. Kommunens rådgiver for kulturminner og bygningsvern - Erling Steenstrup i enheten Buutvikling - er nå i ferd med å skrive et saksframlegg til dette møtet.

Vi vil derfor se det som svært ønskelig om Forsvarsbygg kan komme med en faglig uttalelse om Skattørs sjøflystasjons betydning som kulturminne, rettet både mot Avinor og til den pågående behandling av splintmur-saken i Tromsø kommune. Vi tror dette kan ha en stor betydning for kommunens videre behandling av denne saken.

LFT har i denne forbindelse laget en dokumentasjon over sjøflystasjonsområdet som viser antallet og lokalisering av gjenstående anlegg. Dette består av et luftfoto med innlagt informasjon, samt et kart over de ulike anlegg basert på kommunens eiendomskart over området. Jeg vil også sende med en serie foto og beskrivelser av de enkelte deler av anlegget som gjenstår som supplerende dokumentasjon over gjenstående anlegg
- om dette er nødvendig.

Ut fra tidspunktet for behandlingen i Tromsø kommune, er det viktig å få en uttalelse til kommunen snarest mulig. Vennligst ta kontakt med meg på epost eller mobile (90893517) om det er behov for mer informasjon! LFT har lagt ut mye informasjon om sjøflystasjonen og splintmursaken på vårt nettsted -

---

---

skattora.com og mye kan lastes ned som vedlegg derfra. Men vi vil selvsagt bidra med mer om dere ønsker det - som f.eks. en skriftlig/fotografisk beskrivelse av gjenstående anlegg.

Jeg ser av kartet at det ikke er tatt med steinsettingen langs sjøkanten, som ble oppført under krigen og som omfatter en minnestein fra den tyske avdelingen som anla dette under krigen. Dette omfatter steinmur på begge sider av det nåværende brannvernssenter (se flyfoto) og er fortsatt intakt.

Skattøra sjøflystasjon er slik blitt et luftfartshistorisk kulturminne som har over tid har falt mellom en rekke stoler og som ingen vil ta ansvar for; mellom eierne av området - Forsvaret, kommunen og private interesser; mellom Riksantikvar, Avinor, fylkeskommune og kommune - som alle har ansvar for på sin måte for det Skattøra sjøflystasjon står for.

Kulturminner er ikke noe i seg selv. Det dreier seg om hva vi legger i det - av minner og fortellinger. Men dette knytter seg også til landskap og til steder og spor etter det som hendte - der og da.

Men slik er det vel for alle kulturminner . enten de er et ildsted fra en steinalderboplass eller fra mekking på et nylig importert sjøfly i snøskovet i en uferdig flyhangar til innsats mot tyske tropper i Narvik-området.

vennlig hilsen

Terje Brantenberg
Luftfartshistorisk Forening Tromsø